

Schöner Irén
(1928–2013)

CSUROGRA NE MENJ VISSZA, MERT OTT MÁR SENKID NINCSEN

Az interjút Dormán László készítette Farkasgyepűn
2012. december 14-15-én.

Nevét ne keressék az irodalmi vagy művészeti lexikonokban. Inkább a rehabilitáltak és a kárpótoltak névsorában lenne a helye, de hát ott sincsen. Schöner Irén azon utolsó csurogiak közül való, akik túléltek a partizán vérengzések borzalmaait. Apja német volt, anyja magyar.

Kislány volt még, amikor 1941 húsvétján bejöttek a honvédek. Nem sokkal utána egy budai zárdába küldte föl a Schöner nagymama, és 1945-ben, miután a csurogi magyarok és németek nagy részét kivégezték, a megmaradtakat pedig kihajtották a faluból, már nem érkezhettek meg a szokásos havi járadék, ezért a zárdából utcára tették. Közlekedés ekkor még nem volt, koncentrációs táborokból hazafelé tartó zsidó gyerekek közé vegyülve eljutott Újvidékig. „Akkor csak ők utazhattak, más nem” – mondta. Itt a vasútállomáson egy sínek között takarító csurogi asszony fölismerte. „Te vagy a Schöner Irén?” – kérdezte. „Én vagyok” – mondta az akkor tizenhat éves lány. „Az Isten szerelmére, ne menj vissza Csurogra, mindenkit kivégeztek, kitelepítettek, senkid sincs már ott.” A takarító asszonyt ezután egy ór, egy fegyveres partizán elvezette. Akkor kezdett benne tudatosodni, hogy az az asszony rab volt. Ő újvidéki ismerőseinél húzódott meg, és azt is megtudta, hogy az édesanyja él, Szépligetben (Gajdóbrán) van lágerban. Elment Szépligetre az anyja után, és az anyja nem ismerte meg. A történetek annyira megviseltek, hogy elborult az elméje. Néhány látogatás után sikerült kime- nekítenie az anyját, és



Az első sorban Schöner Irénke és mögötte az édesapja



A Schöner nagyszülők és Irén öccse

Magyarorszáig meg sem állt vele. Napokig tartott az út, szárkúpokban, disznóolokban aludtak, de átjutottak a határon. Ellopott, disznóknak főzött krumplin éltek, s aztán a déli határ mentén minden munkát elvállalt egy kis élelem és szállás fejében. Aztán 1956-ban Németországba szökött, a bolond anyját is vitte magával. Építkezéseken dolgozott, aztán, elmondása szerint, építészmérnöki diplomát szerzett, végül mint építkezési vállalkozó háromszáz vendégmunkásnak adott munkát és szállást. S amikor annyi pénze volt, hogy számításai szerint soha többé nem kell már dolgoznia, anyjával együtt Spanyolor-

szágba költözött. Az anyja ott halt meg, ott is temette el. A rendszerváltozás után visszaköltözött Magyarországra. Egyedül élt, s ahol tehetett, segített az embereken. Legutóbb egy Veszprém és Pápa közötti kicsi faluban telepedett meg, Farkasgyepűn. Spanyol rendszámú gépkocsit vezetett, három évvel ezelőtt Csurogra is ellátogatott. A Schöner- és a Farkas-ház ma is áll, szerbek laknak bennük. Hívták, menjen be, de nem volt lelkierője hozzá. Egy szabadkai ügyvéd segítségével megindította hozzátartozói rehabilitációjának a folyamatát, és a kárpótlási kérelmét is előjegyeztette. Farkasgyepűn egyedül és betegen élt, egy szanatórium közelében. Tüdőrákot cipelt magával, jó emberek segítettek neki, a rosszak meg kihasználták naivságát és jóságát. Egy fia él Spanyolországban, aki szinte nem is a fia, de ez magánügy. A kárpótlásra már nem lesz szüksége, hozzátartozóinak ártatlansága meg olyan közügy, mint amennyire a több tízezer ártatlanul kivégzett áldozat kollektív bűnössége avagy ártatlansága is az. Búcsúztatása után hamvait – végakarata szerint – Budapestnél ma délben egy hajóról szórják majd a Dunába, s azok szép lassan eljutnak majd Újvidékig, meg aztán tovább, de Titelnél nem fordulnak majd balra a Tiszába, hogy a hullámok hátán eljussanak Csurogra. Pedig a végakarát és az emberi végtisztesség így kívánná.

A fenti szöveg dunai búcsúztatásának napján, 2013. március 20-án jelent meg a szerbiai magyarok egyetlen napilapjának, a Magyar Szónak a 8. oldalán. Ennyi egy élet, nyolc és fél évtized a vérzivataros huszadik században. Sokaknak napból sem jutott ennyi annak idején. Egy-kétnaposan ért véget az életük Tito haláltáborában.

Farkasgyepű szép, rendezett és csendes falucska a vadregényes Bakonyban. Veszprém felől jövet a ház a falu elején van, az udvarban ott áll a spanyol rendszámű Citroën Picasso. Irén néni ágyban fekvő beteg, akkor még nem tudtam, hogy két és fél hónapja van hátra mindössze. Itt van vele B is, aki Budapestről utazott le, hogy itt legyen, amikor jövök. B szimpatikus és segítőkész fiatalember. A házrész, ahol kialakították Irén néni számára a kuckót, a ház toldalékának a toldaléka. Egyáltalán nem szűkös, és világos is, csupa üveg,

Schöner Irén idősebb korában



Schöner Irén a halála előtt



nagyméretű ablakok alkotják a külső falat. A bejárat mellett az ágy, mellette kis asztalka, rajta gyógyszerek, mobiltelefon, ivóvíz, tea. Házigazdám betakarva az ágyon ül, szemlátomást örül jövelemnek, elsősorban talán annak, hogy elmondhatja életének fontos mozzanatait. A részletekre már nem sok idő jutott. Legközelebb meg már nem volt. Pedig a lényeg a részletekben van. Csakhogy Irén néninek fogytán az ereje. Lassan beszél, nagy szünetekkel, és érződik a hangján, hogy minden erejére szüksége van, hogy ki tudja mondani a szavakat. És arra is, hogy a szavak eszébe jussanak. Sok részlet elveszett örökre, Irén néni magával vitte a golyóval együtt a hullámsírba.

<i>Apja neve:</i>	Schöner Ádám
<i>Anyja neve:</i>	Farkas Krisztina
<i>Anyai nagyanyja:</i>	Farkas Teréz
<i>Apai nagyanyja:</i>	Schöner Teréz

– Az életutam még ezek után is hosszú, nagyon hosszú, végeredményben a történetek után még hetven év. A nagyanyámnak előbb lenyúzták a bőrét, aztán megsózták, majd láncrea verték, és úgy kísérték ki a vesztőhelyre, a dögtemetőbe, és ott ölték meg. Nekem ezt a hetven évet annak tudatában kellett leélni, hogy elveszítettem az enyéimet. Cipelnem kellett magammal hét évtizeden át mindenhova. Az édesanyámat ugyan nem végezték ki, de lágerba vitték. És őt is cipeltem magammal mindvégig, míg meg nem halt. Én nem voltam ott, amikor a kivégzések történtek, mert akkor zárdában voltam valahol Budán. S amikor nem érkezett meg otthonról az ellátásomra a pénz, s ezért nem tudtam fizetni, utcára tettek.



Schöner Irén bátyja, nagymamája és édesapja

Akkor zsidó lányokkal eljutottam Újvidékig. Közlekedés még nem volt, de az Auschwitz-ból szabadulók már utazhattak vonattal. Én akkor zsidónak adtam ki magam. Elvittek egy zsidó táborba, megfürdettek, felöltöztettek, és így elvegyülhettem közöttük, kaptam vonatjegyet, és így sikerült elmennem Újvidékre. Ez már az úgynevezett felszabadulás után volt. A vasútállomáson egy asszony takarított a sínek között. Ő szólított meg, hogy „Te vagy a Schöner Irén?” Mondom, én. „Jaj, az Istenért, honnan jössz? Csurogra ne menj, mert ott már senki nincs. Kivégeztek mindenkit, menj vissza, ahonnan jöttél. Ha gya-

log is, akárhogy, de menj vissza!” Ezt mondta ez az asszony, akit aztán egy partizán elvezetett. Őt is lágerból hozhatták ki, rab lehetett ő is. Kihozták, hogy takarítson az állomáson. Nem tehettem mást, elindultam vissza Magyarországra, gyalog. Közben megtudtam, hogy az anyám él, Gajdobrán (Szépligetén) van lágerban. Addig kutattam utána, míg meg nem találtam. Nem ismert meg. Megbolondult. A történetek után elborult az elméje. Addig jártam oda, mígnem egyszer megismert, és akkor sikerült megszöktetnem, s aztán meg sem álltunk Magyarorszáig. Neki azért nincs szabaduló levele, mert nem úgy szabadult, mint mások, akik túléltek. Akkor én azzal foglalkoztam, hogy átvittem embereket Magyarországra.

Sokat jártam át, ismertem az utat, s aztán, amikor sikerült megszöktetni az anyámat, őt is átvittem. Jó két hónapig tartott vele az út, mire átjutottunk. Kint bujkáltunk a határban, szárkúpokban aludtunk, ettünk, amit találtunk. Itt-ott kaptunk a tanyasi emberektől is egy kis elemóziát.

– **Tizenhat-tizenhét éves lány csinálta ezt végig?**

– Igen, tizenhét éves voltam akkor. Tizenhárom éves voltam, amikor eljöttem Csurogról. Akkor még otthon voltam, amikor román gyerekeket hoztak oda nyaralni. Tisztekkel voltak együtt, katonatisztekkel. Nálunk is voltak ilyenek beszállásolva.

– **Román gyerekek? Milyen román gyerekek?**

– Román gyerekek. Úttörők.

– **Románok, vagy pedig erdélyi magyarok?**

– Hát, erdélyi. Román. Mi románoknak neveztük, de ezek erdélyiek voltak.

– **De magyarok?**

– Magyarok. Erdélyi tisztekkel voltak beszállásolva nálunk is. Egynek tudom a nevét, egy tisztnek. Hogy is... na... Borsi Ferencnek hívták. Erdézmérnök volt. Aztán egyszer csak ezeket a gyerekeket összeszedték és elvitték.

– **Milyen volt az élet Csurogon?**

– A gyerekkoromban? Nem volt rossz életem. A Schöner nagymamánál megvolt mindenem. Aztán meg, amikor Budára kerültem, tömte a zárdát pénzzel. Engem a nagymamám küldött föl Budapestre, hogy tanuljak, ha más nem, legalább valami kézimunkát. Hogy otthon ne kallódjak el. Mert az apám a bátyámat Belgrádba küldte, és a nagymamám attól tartott, hogy engem is utánaküld majd, ezért küldött Budapestre. Elválasztottak bennünket. A bátyám Belgrádban tanult, én Budapestre kerültem.

– **Csurogon magyaroknak vagy németeknek számítottak? A Schöner német név.**

– Németeknek. Az iskolában németeknek, különben pedig magyaroknak. A németeknek nem volt német iskola, ők szerb osztályba jártak a királyi Jugoszláviában. Mindenki, akinek német neve volt. A magyarok számára voltak magyar osztályok. Amikor kimentem Németországba, alig tudtam németül, csak pár szót gagyogtam.

– **Otthon milyen nyelven beszéltek?**

– A nagymamánál többnyire németül. Az édesanyámmal én csak magyarul.

– **A magyar honvédség bevonulására 1941 húsvétján emlékszik? Tizenhárom éves volt akkor.**

– Persze, hogy emlékszem.

– **Amikor bejöttek a honvédek.**

– Igen. Az ortodox papnak a lánya virágcsokrot nyújtott át egyik honvédtisztnek, s a csokorban volt elrejtve a pisztoly. Így lőtte le azt a tisztet.

– **Ezzel a lánnyal mi lett?**

– Nem tudom, nem emlékszem. De nekem mind szerbek voltak a barátnőim. Štražmešterova Slavka például.

– **Štražmešterova?**

– Igen, ő szerb volt.

– **Nem szlovák, a neve alapján?**

– Nem tudom. Akkor én még gyerek voltam, nem tudtam különbséget tenni szerb és szlovák között. A házunkkal szemben volt a medence, a strand, de azt lebontották. Most nemrég, két éve, amikor lent voltam Csurogon, megtaláltam a gyerekkori osztálytársamat, a Jovankát. Egy osztályba jártunk, egy padban ültünk. De nem egyedül mentem vissza Csurogra. Megkértem Székesfehérváron élő bácskai barátomat és a horvátországi feleségét, hogy jöjjenek velem, mert én még mindig félek. Velük voltam akkor otthon, s Jovankával kerestük meg az egyik házunkat, mert azt egyedül nem találtam. Két házunk volt nekünk Csurogon, a Schöner-féle és a Farkas-féle, egymással szemközt, az egyik a nagymamámé, a másik az édesanyámé, de csak az egyiket ismertem föl. A nagymamáménak nagy szárazkapu-bejárata volt, traktorok jártak be rajta, meg a cséplőgépek is át kellett férni rajta. Tipikus német ház volt. Három cséplőgépünk is volt. A mi gépeink csépeltek a búzát a csurogi és a temerini határban.

– **Mi lett a családi házakkal?**

– Megvan mind a kettő.

– **Kik laknak bennük?**



Schöner Irén szülei

Schöner Irén
édesanyja a csurogi
ház kertjében

– Szerbek. A nagyanyám házából kijött egy fiatalasszony, hívott, hogy menjek be, de hát én nem akartam.

– ***Kinek a nevén vannak ezek a házak?***

– Fogalmam sincs. Én nem kutattam utána. Még a nagyanyám leveleit se voltam képes elolvasni, amelyeket a nagybátyámnak, az apám testvérének írt Amerikába. Amikor meghalt, én mentem ki eltemetni. Elhoztam a leveleket, de nem volt lelkierőm elolvasni. A vagyonát meg szétosztottam a szegények között. Ő volt az én Józsi bátyám, Schöner József. Nagyon megviselt a halála.

Ebből ennyi maradt, mert hozzátettem még, hogy erről a bevonulásról meséljen minél részletesebben, s azután majd kérdezek. Erre ő azt mondta, hogy akkor inkább kérdezzek. Kérdeztem. (Nem jól tettem, mert éppen ezért a bevonulásról csak ennyi maradt.)

– ***Dupp Bálintot, a német származású plébánost ismerte?***

– Ő keresztelt engem. A hittant is ő tanította az iskolában, de az apám állandóan azt mondta, hogy nekem

nem muszáj ottmaradni a hittanórán. Mi nagy katolikusok voltunk, de az édesapám ortodox lett, mert a Dupp Bálinttal összeveszett. A nagyanyám különösen nagy katolikus volt, csak a templom és csak a templom, s erre föl, hogy az apám áttért, a bátyámat meg Belgrádba küldte, engem gyorsan fölküldött Budapestre. Amikor ez az eset után a szüleim elváltak, én a Farkas-házban maradtam az anyámmal. A szemközti Schöner-házba nem is engedtek át a nagyanyámhoz. Emlékszem, egyszer ketten húztak kétfelé, az anyám jobbra, a nagyanyám balra. Ez után küldött föl a nagyanyám Budapestre. A bátyám a Schöner nagyapámhoz került Belgrádba. Ott is volt egy birtokunk a Pancsovai-réten. A nagyapámat ott ütötték agyon a szerbek.¹ Az apámat meg kitagadta a nagyanyám, akkor az elment Szabadkára, s ott lőtték le, amikor ment a motoron. Az egész családomat kiirtották, senkim nem maradt, csak a bo-

¹ A Pancsovai-rétben és a mellette lévő Borcsai-rétben sok bánati magyar telepedett le a két világháború között. Lecsapolták a Tisza, a Duna és a Temes ölelésében kialakult ősrégi mocsárvidéket, s olcsó, de kiváló termőföldhöz jutottak. Besni fok, Ovca és Borča települések találhatóak ott a részletes térképeken. Az első a Tisza mentén kialakult magyar halászat, a fok-gazdálkodás emlékét őrzi nevében. Más tanúk is tettek említést arról, hogy az e tájon élő magyarokat is megritkították abban az időben. Sajnos, részleteket, konkrét adatokat más ilyen szörványhoz hasonlóan innen sem lehetett gyűjteni. – M.M.

lond anyám. Mi templomba Temerinbe jártunk a nagyanyámmal, nem Csurogon. Emlékszem, kicsik voltunk még, fölfeküdtünk arra a magas ágyra, és onnan lestük, hogy a templom után hogy vetkőznek le az asszonyok abból a sok szoknyából. Az volt a nagyanyám ott a Szűz Mária mellett, az a kép a disznókkal, ott gyűjtök neki mindig gyertyát. A régi Csurogról Sugár János tudna sokat mesélni. Ott lakott a családjával nálunk, amolyan mindenés volt a háznál. Gépészinasként kezdte, aztán ő intézte a traktorokat, a cséplőgépeket, mindent. Nyáron folyt a munka, télen pedig javítottuk a gépeket, én is meg a bátyám is. Az apám soha nem bántott bennünket, de Jani bácsitól kiskoromban sokat kaptam a fenekemre. Ő mesélte el később, hogy a Dupp Bálintot is nagyon megkínózták a partizánok, mielőtt kivégezték. Jó barátságban volt a szerb pappal, az életét is megmentette, amikor a lánya lelőtte a magyar katonatisztet, és azt hitte, emiatt a partizánok nem fogják őt bántani. Hogy a szerb pap is megmenti majd az ő életét, de nem. Nem tette, vagy nem tehetette. Sugár Jani bácsi és az István fia tudna erről sokat mesélni. Tőlünk a partizánvérengzés előtt családostul Szabadkára mentek, kerestem őket a szabadkai ügyvéddel, de nem találta meg. Szabadkán jelentkezett ugyan egy Sugár János, de egy másik, nem az, aki nálunk volt Csurogon. Ők pakolták föl a Schöner nagyanyámat a lovasszekérre, hogy elmeneküljön, de a nagyanyám nem akart elmenni. Miért, nem tudom. De hogy ki fogják irtani a falu teljes magyar és német lakosságát, arra senki nem számított. Az apám is, miután elváltak, Szabadkára ment Csurogról. A kivégzések idején már ott volt, és annyit tudok csak róla, hogy ment a motoron, és valaki lelőtte. Nem tudni, ki, és azt sem, hogy miért. Ott van a sírja valamelyik szabadkai temetőben, ha még megvan egyáltalán. Én tehát akkor, amikor eljutottam Újvidékre, nem mentem el Csurogra, hanem újvidéki ismerősöknél húztam volna meg magam, de azok, szegények, meghaltak már, akkor elmentem a temerini Schöner-tanyára, de ott meg lőttek rám, egyszer el is találtak, a golyó most is itt van a fenekemben. Meg lovakkal kergettek, de sikerült elbújni, s aztán gyalog visszaindultam Magyarországra. Szárkúpokban aludtam, disznók moslékjából, főtt krumplijából loptam, mert enni kellett valamit.

Egy képre mutat, egy befejezetlen festményre.

– Ezt az emléket is lefestettem. Hiányoznak még a szárkúpok a tanyáról, meg a szénaboglyák és az állatok. Ott is volt Schöner-vagyon, Temerinben. Sok ilyen régi emléket megfestettem. Szóval akkor, amikor lőttek rám, el is találtak. A golyót magammal viszem majd a sírba. Sokat mentem, jöttem akkor. Azzal foglalkoztam, hogy embereket csempésztem át Tompánál, sokat. Ismertem az utat, a parasztokat, akiknél meghúzódhattunk, s aztán végül az édesanyámat is átvittem. Később lezárták a határt, nem lehetett átjárni, annyira lőttek, hogy akkor már nem mertem menni. Akkor a magyar oldalon kerestem olyan helyet, ahol dolgozhattam, és ahol ellehettem az anyámmal. Parasztoknál kaptam mindenféle munkát, s kaptunk cserébe ennivalót. És volt tető a fejünk fölött, a disznóólnak a teteje. Tél volt, hideg volt, és a disznók melegítettek. Nehéz volt nagyon. Egy alkalommal elmentünk az anyámmal Kalocsára. Ott volt egy pap, akit a nagyapám tanított ki. Cipőnk nem volt, de akkor a kukorica se volt letörve. Kukoricaháncsból készítettem papucsot, cipőt, lábtörlőt, hogy kapjunk egy kis pénzt. Csikorgó hidegben ebben mentünk el gyalog

Kalocsára. Meg is találtuk a papot, kértük, hogy adjon valami tetőt a fejünk fölé, mert nincs szállásunk, megfagyunk. És akkor ő azt mondta, hogy neki nincs helye, nem tud segíteni. Visszafelé a háncsból készült cipőnk is szétment. S akkor én meggyűlöltem a papokat. Őszinte legyek? Ezek után imádkozni is elfelejtettem. Valami szakma után néztem ott a déli határ mentén. Kitanultam a kőműves szakmát, építkezéseken dolgoztam. Aztán Budapestre kerültem az anyámmal. Nem volt hol laknunk, a parkban összeszedtek a rendőrök, és elvittek a VIII. kerületi Haller utcába egy lakásba. Igazolványt is kaptam, hogy a Haller utcában lakom. És amiért ott lakhattam, azért kellett a nyolcadik emeletet takarítanom. Az anyámat a rendőrök valami otthonban helyezték el, de én onnan kivettem, mert én akartam gondoskodni róla, még akkor is, ha bolond volt. Amikor jött hozzánk valaki, mindig azt mondta, hogy nagyon éhes, meg hogy engem elvittek a rendőrök és kivégeztek. Nem sokkal utána kiderült, hogy kulák vagyok, és ki akartak vinni Oroszországba, s hogy ne vigyenek ki, férjhez mentem. Érdekből, persze, egy nagy kommunistához. Azt mondták, ha férjhez megyek, lehetőleg minél nagyobb kommunistához, akkor megúszhatom. Hát én férjhez mentem. Engemet most hivatalosan Predács Ferencnének hívnak. Ettől a kommunistától született egy fiam, de nagyon elfajzott, olyan lett, mint amilyen az apja volt. Kint él Spanyolországban, de nekem olyan, mintha nem is a fiam lenne.

– **Mikor ment ki Németországba?**

– 1956-ban, a forradalom idején, ötvenhat decemberében kiszöktünk az anyámmal. Őt mindenhova vittem magammal, és amikor már megtehettem, fogadtam mellé ápolót. Ahogy megérkeztünk Németországba, mindjárt megkaptuk a német állampolgárságot.

– **A Schöner családnévvel a németek hogy fogadták?**

– Nem jól. A németek nem fogadják jól az embert. Ugyanolyan eltaszítók, mint a magyarok. A legjobb népek a spanyolok. Ők meleg szívűek, vendégként fogadják az embert, szeretettel fogadják. Harminc évig éltem közöttük. Németországban nagyon nehéz volt akkor, nehezebb talán, mint Magyarországon. Itt is kellett dolgozni, csak nemigen volt mit enni. Németországban, Frankfurtban is lehetett dolgozni, s enni is volt mit, de én mellette elkezdtem tanulni. Építészmérnöki diplomát szereztem, s nagyon sokat dolgoztam. Én ott csaptam be az államot, ahol csak tudtam. Építkezési vállalkozást alapítottam, végül háromszáz emberrel dolgoztam, horvátországi szerbekkel. Megkerestem a pénzemet. Eleinte nagy frankfurti cégeknél kerestem munkát, és kaptam is. Aztán, amikor már saját vállalkozást vezettem, házakat vásároltam, amiket aztán feketén kiadtam az embereimnek. Azok kifizették a lakbért, de én nem jelentettem be őket, hanem zsebre vágtam a pénzt. Kelltek a munkások, sokat jártam Horvátországba vendégmunkásokat toborozni, jó munkásokat, jó szakembereket kerestem, és találtam is. Meg tudtam szervezni a munkát, és így kétfelől is volt jó jövedelmem. Egyrészt a vállalkozásból, másrészt a lakbérekből.

– Spanyolországba akkor mentem ki, amikor már beteg voltam, mert agyondolgoztam magam. Fájt a derekam nagyon. És már annyi pénzt összegyűjtöttem, hogy soha többet ne kelljen dolgozni. Ez több mint harminc évvel ezelőtt volt. Spanyolországban ott volt a jó meleg mediterrán éghajlat és a tenger.

– **Többször aztán nem is ment férjhez, mondjuk, Németországban vagy Spanyolországban?**

– De igen. Érdekházasság volt az is. Említettem már, hogy háromszáz munkásom volt, és én nem győztem egyedül intézni az ügyeket. Én magam lehajtottam 170 000 kilométert évente. Volt ott egy mérnök, jóval idősebb volt nálam. Mondtam neki, idehallgass, én férjhez megyek hozzád, jó nagy fizetést kapsz tőlem, mert én nem fizettem semmiféle járulékot magam után, semmiféle biztosításom nem volt, s amikor meghalt, jó nagy nyugdíjat kaptam utána. Német nyugdíjat. A megtakarított pénzből meg ebből a jó német nyugdíjamból éltem aztán Spanyolországban harminc évig. A rendszerváltozás után meg visszajöttem Magyarországra. Utána kellett nézni, hogy a magyar állampolgárságommal mi van, hogyan is állok. Hat hónap múlva megjött az értesítés, hogy megvan a magyar állampolgárságom, és hozzá megkaptam a minisztériumtól a cirill betűs, szerb anyakönyvi kivonatomat is. Előbb Csákvárra jöttem 2002-ben, és 2010-ben vettem meg a házat, ezt a roncsot Farkasgyepűn.

– **A nagy szoba, ahol most pokoli hideg van, tele van boszorkánybábukkal. Honnan ez a boszorkányvilág?**

– Egyszer Németországban megláttam, és megvettem, jó drágán. Szétszedtem, hogy megnézzem, miből van, hogy néz ki belülről. Aztán próbáltam én is csinálni egyet, de elsőre nem sikerült. Aztán addig próbálkoztam, hogy jobban sikerült, mint nekik, akiktől vettem. S akkor elkezdtem gyártani a boszorkányokat. Gondoltam, keresek egy kis pénzt. Ha nem is sokat, de legalább valamit. Én boszorkány nélkül nem élek, nekem szerencsét hoz. A nagyokat, a harminc-negyvencentiseket, félmétereseket könnyű megcsinálni, de kicsit, a tíz-tizenöt centiset nagyon nehéz. Most már csinálók melléjük fiúkat is. Ugyanolyanok, mint a boszorkányok, csak szakálluk van, és söprű helyett görbebotjuk. Egyes német vidékeken úgy tartják, hogy a boszorkányok jók, és szerencsét hoznak.

– **Azért vett itt házat, mert közel van a szanatórium?**

– Igen, mert beteg vagyok. Negyven évvel ezelőtt volt egy gerincműtétem, most meg tüdőrákkal küszködöm. Ebben a közeli kórházban, gondoltam, mégis lesz egy otthonom. Itt dolgozik egy nagyon jó román orvos. Nem is román, hanem erdélyi. Nekem nincs senkim, mert ez az egy fiam, ez sem az, de legalább, hogy legyen valakim, örökbe fogadom ennek az orvosnak a gyerekeit. Ők is elfogadtak engemet. Bemorfiumoztak, teleraktak tapasztokkal. Ez a helybeli doktornő, aki itt volt az előbb, aki beadta az injekciót, azon csodálkozik, hogy le tudtam róla szokni. Teljesen bekábultam tőle, és akkor azt mondtam, elég. De nem ez az érdekes, hanem az, hogy meggyógyuljak, hogy nyugalmam legyen. Gondoltam, végre lesz nekem is család. Két kilométerre van ide a szanatórium.

Ennyit tudott elmondani Schöner Irén az életéről. Szerettem volna még újra elmenni Farkasgyepűre, de nem jött össze. Az üzenet helyett, hogy mikor jön ki a kórházból, a gyászjelentése érkezett meg. Még egy csurogival kevesebb a túlélők közül. Hogy magyarral-e vagy némettel, olyan mindegy. Ártatlannal mindenképpen. A fénykép hátuljára, amelyen a Schöner nagymama büszkén fényképezkedik az anyakocáival és a kismalacokkal, min-



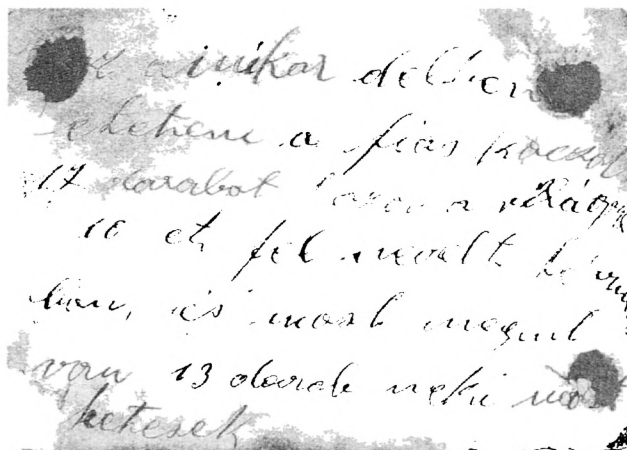
A Schöner nagyszülők

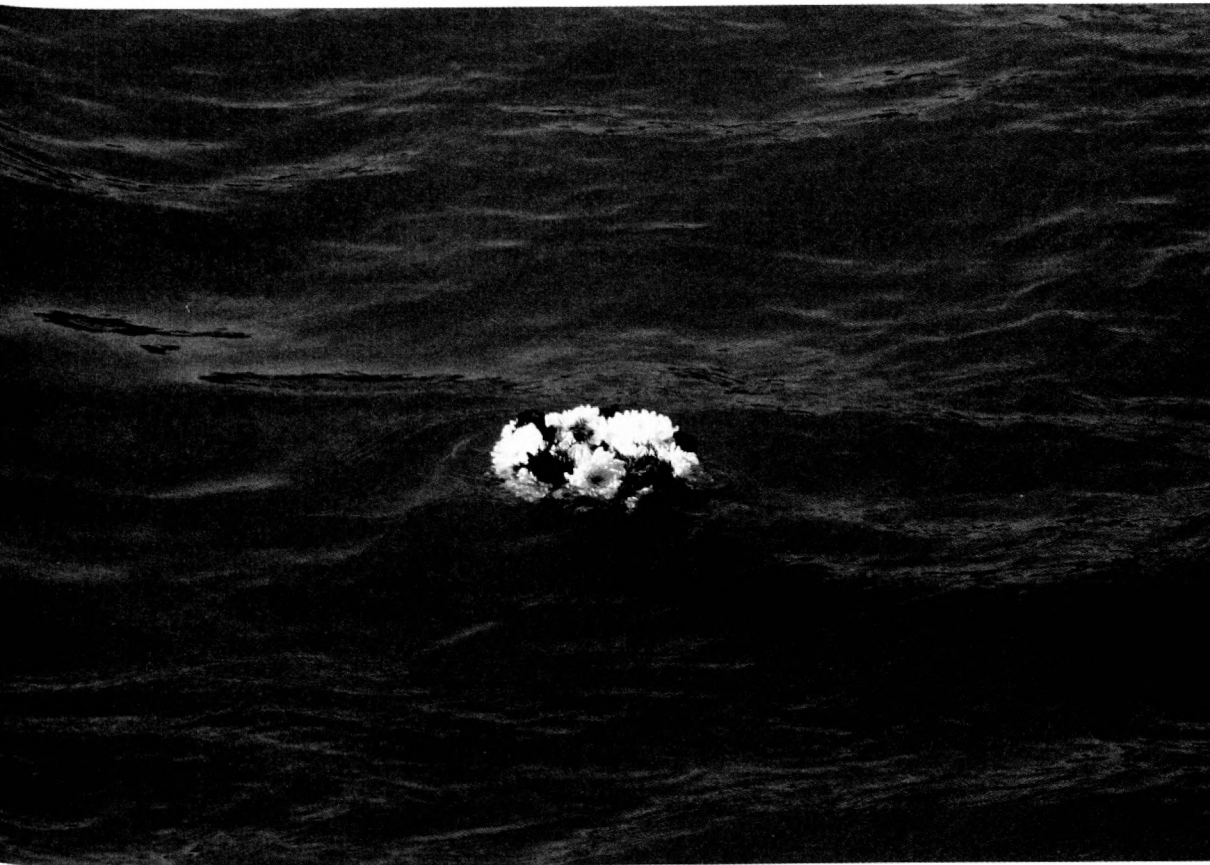


Schöner Józsefné Farkas Teréz és a malacok

denesetre magyarul írta oda: „ez amikor délben etetem a fias kocsát 17 darabot hozot a világra 10 et fel nevelt februárban, és most megint van 13 darab neki négy hetesek” Ezt a képet Irén néni Józsi nagybátyjának küldte ki a nagymama Amerikába. S vele a boldogságot, hogy tizenhetet malacozott az anyakoca. Kell ennél nagyobb örömhír? S aztán is végigkísérik a disznók a tizenéves kamaszlány útját a bolond anyjával, hiszen azok eledeléből lop élelmet, azok melegítik a disznóólban a hideg téli éjszakákon. Igaz, ez már nem boldogság, hanem kinkeserves túlélés. Akárhogy is nézzük, egy ember élete, amit a saját kénye-kedve szerint alakított a történelem, a legtöbbször nem éppen jókedvében.

A Duna viszi az urnát a hamvakkal s benne talán a golyóval is. A Dunán jöttek erre a tájra annak idején új hazát keresni a németek, hiszen a török után utak nem maradtak, s most egy a kései utódok közül ugyanezen az útvonalon talán egy kicsit hazatalál.





Schöner Irén utolsó útja



1944-2010

Bakos Pál által összegyűjtött 350 ártatlan zsabolyai magyar áldozat emlékére 2010-ben állított szerény emlékhely.
A német áldozatokról ki fog megemlékezni?